

ІНОЗЕМНІ МОВИ ЯК ЗАСІБ ФОРМУВАННЯ ІНФОРМАЦІЙНОЇ КУЛЬТУРИ МАЙБУТНІХ ЕКОНОМІСТІВ

Анотація. У статті розглядаються аспекти формування інформаційної культури майбутніх економістів засобами іноземних мов. Відзначається, що потенціал іноземних мов не використовується повною мірою, оскільки навчання цієї дисципліни ведеться практично розділено від формування професійної компетентності майбутніх економістів. На основі аналізу досвіду викладання іноземних мов у вищих економічних навчальних закладах визначаються особливості викладання іноземних мов, а саме: обмежена програмою кількість годин, що відводиться на їх вивчення, і, водночас, високі вимоги до оволодіння іноземними мовами після закінчення навчання; наявність у студентів, які вступають до вищих економічних навчальних закладів різного рівня мовної підготовки; пріоритет усного мовного спілкування в процесі навчання іноземним мовам.

Розглядаються переваги інноваційного навчання, що спрямоване на задоволення професійно-освітніх потреб студентів, розвиток професійної мобільності та творчого мислення. Зроблено висновок про те, що формування інформаційної культури майбутніх економістів потребує перегляду традиційних підходів до навчання іноземних мов та організації освітнього процесу таким чином, щоб засоби іноземних мов забезпечували майбутнім фахівцям надійну мовну платформу і стали стимулом для кар'єрного зростання.

Ключові слова: інформаційна культура, майбутні економісти, іноземні мови, інтегроване навчання, інноваційні технології.

Foreign languages as means of creation of future economists' information culture

Annotation. The aspects of future economists' information culture creation by foreign languages facilities are examined in this article. It is noted that foreign languages potential is not fully used, as this discipline is studied practically separately from the forming of future economists' professional competence. Analyzing the experience of foreign languages teaching at higher economic educational establishments, some features of foreign languages teaching are determined, namely: limited amount of hours for their study, and at the same time, high requirements for foreign languages mastering after graduation; applicants' different levels of foreign languages knowledge; priority of oral communication in foreign languages teaching.

The advantages of innovative training aiming at satisfying students' professional and educational needs, the developing of professional mobility and creative thinking are considered. It is concluded that creation of future economists' information culture requires the revision of traditional approaches to foreign languages training and educational process organization, thus to provide future specialists with reliable language platform and incentive for career growth by means of foreign languages.

Key words: informative culture, future economists, foreign languages, integrated studies, innovative technologies.

Постановка проблеми. Модернізація сучасної вищої економічної освіти України орієнтована на пошук шляхів реалізації соціального замовлення на підготовку компетентних економістів, фахівців європейського рівня, здатних до творчої праці, професійного саморозвитку, спроможних працювати як у вітчизняній, так і в міжнародній економіці. За цих умов особливого значення набувають такі якості випускника вищого навчального закладу, як високий професіоналізм, інформаційна культура, ініціативність, мобільність, креативність, здатність до самоосвіти, до налагодження ділових контактів із іноземними партнерами та кваліфікованої професійної діяльності в іншомовному середовищі.

Розуміючи важливість інформаційної складової розвитку суспільства, а також враховуючи необхідність якнайшвидшого входження України до відкритого загальносвітового інформаційного простору, вважаємо, що цей процес передбачає підвищення не просто загального культурного рівня майбутніх економістів, а цілеспрямоване формування їхньої інформаційної культури засобами іноземних мов. У зв'язку з цим у економічних вищих навчальних закладах (ВНЗ) постійно трансформується соціальний досвід, реконструюється сфера освітніх послуг, розробляються і впроваджуються інноваційні технології, авторські педагогічні системи, у яких на перше місце ставиться педагогічне проектування і технологізація освітніх процесів.

Аналіз наукових публікацій показав, що М. Вохрищева, Н. Зінов'єва, Ю. Зубов, С. Каракозов, А. Суханов розглядають інформаційну культуру як складову загальної культури особистості, системну характеристику людини; К. Колін, А. Ракітов, А. Урсул — як соціальний аспект інформаційної культури особистості, ступінь оволодіння соціальною інформацією; Т. Богданова, В. Каймін, Н. Розенберг — як знання про структуру, функціонування інформаційного середовища, уміння, навички, необхідні для взаємодії в ньому.

Мета статті — проаналізувати основні аспекти формування інформаційної культури майбутніх економістів засобами іноземних мов у вищих економічних навчальних закладах України.

Виклад основного матеріалу. Уперше поняття «інформаційна грамотність» було введене і використане в національній програмі вищої освіти в 1977 році в США. Асоціація Американських бібліотек інформаційно грамотною людиною назвала особистість, яка здатна розвивати, розміщувати, оцінювати інформацію й найбільш ефективно її

використовувати. На думку Дж. Несбітта, П. Ебурдіна більш обґрунтованими є словосполучення «інформаційна база», «інформаційні основи», «інформаційний фонд».

Нині є велика кількість визначень дефініції «інформаційна культура», проте, в основному, це поняття сприймається як очевидне і таке, що не потребує додаткового уточнення. Найчастіше воно використовується для характеристики широти знань фахівця (Д. Блюменау, А. Макарова, Є. Медведєва, Н. Ямчук та ін.), для позначення даним поняттям ступеня засвоєння інформації фахівцем або ефективності практичного використання інформації (С. Антонова, М. Жалдак, Н. Морзе, Е. Семенюк).

У дослідженні ми використовували визначення В. Виноградова і Л. Скворцова дане в двох аспектах: «Інформаційна культура в широкому сенсі – це сукупність принципів і реальних механізмів, що забезпечують позитивну взаємодію етнічних і національних культур, їх з'єднання в загальний досвід людства. У вузькому сенсі слова це: оптимальні способи роботи зі знаками, даними, інформацією та подання їх зацікавленому споживачу для вирішення теоретичних і практичних завдань; механізми вдосконалення технічних середовищ виробництва, зберігання і передачі інформації; розвиток системи навчання, підготовки людини до ефективного використання інформаційних засобів та інформації» [1, с. 6].

Проведений аналіз наукової літератури [1-4] показав, що інформаційна культура включає три категорії: інформаційну культуру фахівця, інформаційну культуру особистості й інформаційну культуру суспільства в цілому. В якості предмета дослідження ми вивчали компетентності, якими повинен оволодіти майбутній економіст та розглядали інформаційну культуру, як якісну характеристику особистості.

Оволодіння інформаційною культурою – це шлях універсалізації здібностей фахівців, що сприяє реальному розумінню ними самих себе, свого місця і своєї ролі в інформаційному суспільстві. Значну роль у її розвитку відіграє відкрита освіта, що допомагає формувати фахівців інформаційного співтовариства, виробляючи у них навички та вміння: диференціації інформації, виділення значущої інформації, критеріїв оцінки інформації, уміння продукувати і використовувати інформацію (В. Кравець, В. Кухаренко [3]).

Аналіз сучасних наукових досліджень із проблем професійної підготовки майбутніх економістів (Н. Андрущенко, К. Богатирьова, Л. Влодарська-Зола, Є. Воробйова, В. Ісаєв, Т. Качеровська, Т. Коваль, В. Лівенцова, В. Локшин, Л. Максименко, О. Самохвал, І. Сенча, Л. Стуколова, О. Фастовець) показав, що потенціал іноземної мови в освітньому процесі ВНЗ не використовується в повній мірі, також не достатньо розроблене навчально-методичне забезпечення цілеспрямованого розвитку інформаційної культури майбутніх економістів засобами іноземних мов.

Вивчення досліджень (Н. Гендін, Н. Зінов'єва, В. Каймін, М. Лапчик, Л. Філіпової та ін.), освітньо-професійних програм та освітньо-кваліфікаційних характеристик підготовки бакалаврів за спеціальностями 6.030504 «Економіка підприємства» та 6.030508 «Фінанси і кредит», власний педагогічний досвід, дозволили нам зробити висновок, що інформаційна культура майбутніх економістів включає наступні компетенції:

- володіння основами інформаційної діяльності, знання законів і нормативних актів, що її регламентують, володіння довідково-інформаційними системами і системами прийняття рішень;
- знання основ ергономіки та інформаційної безпеки, законів функціонування інформації в суспільстві; розуміння сутності інформаційних перетворень;
- уміння користуватися першоджерелами, знання найбільш значущих авторів для економічної галузі, володіння певним переліком їхніх творів (назви, зміст і значення основних наукових і прикладних праць у галузі, авторські концепції тощо); конкретних документів (довідників, нормативної документації, авторитетних публікацій в галузі, провідних фахових періодичних видань тощо); вміння ними оперувати (пам'ятати, вміти посилатися на них, апелювати до їх авторитету і т.п.); уміння використовуючи різні джерела, знаходити інформацію, відбирати потрібне, аналізувати і раціонально використовувати для досягнення поставленої мети;
- вміння раціонально використовувати, зберігати і розвивати регіональні інформаційні ресурси, знати рівень їх доступності та зміст міжрегіональних інформаційних зв'язків;
- уміння ефективно здійснювати пошук інформації та автоматизований аналіз даних засобами інформаційних ресурсів, у т. ч. успішно користуватися такими ресурсами як міжнародні інформаційні мережі, світовий банк даних тощо;
- уміння будувати інформаційні моделі досліджуваних процесів і явищ, переробляти інформацію та створювати якісно нову, в т.ч. іноземними мовами, адекватно відбирати й оцінювати інформацію;
- здатність приймати рішення про застосування того чи іншого програмного забезпечення, тих чи інших інформаційних технологій для підвищення ефективності професійної діяльності;
- здатність аналізувати інформаційні моделі за допомогою автоматизованих інформаційних систем, використовувати комп'ютерну техніку та інформаційно-комунікаційні технології в майбутній професійній діяльності.

Усе перераховане базується на усвідомленні майбутніми економістами ролі інформації в суспільстві, знанні законів інформаційного середовища та розумінні свого місця в ньому, володінні інформаційно-комунікаційними технологіями та іноземними мовами.

Поєднавши гуманітарну та професійно-практичну підготовку й інформаційну культуру майбутніх економістів, вивчивши всі знання, вміння і навички, одержані ними при вивченні дисциплін «Ділова іноземна мова» та «Іноземна мова (за професійним спрямуванням)» ми провели аналіз знань і умінь, набутих ними при вивченні дисциплін, що сприяють формуванню інформаційної культури майбутніх економістів засобами іноземних мов у розрізі перерахованих вище компетенцій. Що дозволило нам зробити висновок, що підготовка майбутніх економістів на високому рівні потребує нових підходів до викладання відповідних дисциплін, при яких формування професійних та практичних знань і умінь повинне поєднуватися з набуттям комунікативних навичок іноземними мовами для вирішення професійних завдань. Та визначити, що процес формування інформаційної культури засобами іноземних мов є складною системою, що постійно розвивається. Особливостями викладання іноземних мов в економічних ВНЗ, є: обмежена програмою кількість годин, що відводиться на їх вивчення, і, водночас, високі вимоги до оволодіння іноземними мовами після закінчення навчання; наявність у студентів, які вступають до економічних ВНЗ різного рівня мовної підготовки; пріоритет усного мовного спілкування в процесі навчання іноземним мовам.

Цікавою в контексті нашого дослідження є думка Л. Гурьє та М. Маркіної, які вважають, що однією з функцій викладача іноземної мови є організація міждисциплінарних зв'язків, вироблення стратегії колегіальності з викладачами економічних і професійних дисциплін з метою використання вже на молодших курсах спеціальної економічної термінології, текстів, макетів документів [5, с. 92]. Участь самих студентів у формуванні у них елементів професійної компетентності, крім вивчення необхідного навчального матеріалу, полягає в активному прийнятті самої ідеї формування інформаційної культури, що передбачає знання іноземних мов.

Окрім оволодіння іноземними мовами, формування інформаційної культури у майбутніх економістів потребує абсолютно нового підходу до проведення занять. Викладачам необхідно використовувати інноваційні форми подачі матеріалу, організації роботи, роблячи акцент на індивідуальну і творчу діяльність студентів. На відміну від традиційних лекцій, практичних і семінарських занять, інноваційні технології навчання дозволяють наблизити освітній процес до реальності, імітуючи професійну діяльність. У практиці навчання іноземним мовам у економічних ВНЗ застосовуються інноваційні технології, що дозволяють успішно здолати психологічний і лінгвокультурний бар'єри в ситуаціях ділового спілкування іноземними мовами й сприяють формуванню інформаційної культури майбутніх економістів. Серед них можна виділити: інтенсивні методи (В. Тітова, Г. Китайгородська, В. Бухдіндер), метод проектів (І. Зимня, О. Тарнопольський, Є. Полат), кредитно-модульна технологія (О. Гуменюк, В. Зінкевичус, В. Тітова), комунікативно орієнтоване навчання (Ю. Пассов, Р. Мільруд, І. Максимова), особистісно-орієнтоване навчання (А. Усатюк, М. Монтессорі, Дж. Дьюї, К. Роджерс, Р. Скіннер), інформаційно-комунікаційні технології (Н. Баловсяк, Т. Коваль, М. Коляда, О. Набоки, Т. Поясок, С. Радецька, О. Смілянець, Н. Спрожецька).

Аналіз особливостей навчання іноземних мов у економічних ВНЗ показав, що процес навчання має бути побудований на основі посилення спеціалізації і одночасно інтеграції в процесі вивчення загальних понять для створення цілісного уявлення про досліджувані об'єкти. Наприклад, Є. Герасименко зазначає, що «... в підготовці сучасного економіста відсутня цілеспрямована інтеграція дисциплін економічного профілю та іноземної мови ... Формування інформаційної оперативності, навичок цілепокладання та колективної взаємодії майбутнього економіста, як правило, не пов'язується в належній мірі з професійно орієнтованим вивченням іноземної мови у ВНЗ» [2, с. 3]. На нашу думку, інтеграція дисциплін може йти і шляхом використання в освітньому процесі проектної діяльності, що дозволяє розглянути досліджувану проблему з різних точок зору, розвинути вміння застосовувати іноземні мови у вирішенні конкретної професійної задачі. Практичне використання знань передбачає інтеграцію теоретичних знань у конкретній професійній ситуації.

Іноземні мови в цьому контексті виступають засобом розвитку комунікативного компонента інформаційної культури майбутніх економістів у процесі здійснення ними пошукової та дослідницької діяльності з професійних питань із використанням інформаційно-комунікаційних технологій, участі в економічних on-line конференціях і проектах, формування навичок групової роботи, мережевої комунікації.

Розглядаючи іноземну мову як інструмент розширення професійних знань та можливостей, не можна не згадати про нові освітні технології навчання іноземним мовам. Однією з таких технологій є предметно-мовне інтегроване навчання CLIL (Content and Language Integrated Learning), що розглядає вивчення іноземних мов як інструмент для вивчення інших дисциплін, таким чином, формуючи у студента потребу в навчанні, що дозволяє йому переосмислити і розвинути свої здібності в комунікації, в тому числі і на рідній мові. Найбільш поширеним є таке визначення: CLIL — «дидактична методика, що дозволяє сформувати в студентів лінгвістичні та комунікативні компетенції нерідною мовою в тому ж навчальному контексті, в якому у них відбувається формування і розвиток загальнонавчальних знань і умінь» [6].

Наразі вищі навчальні заклади багатьох країн успішно використовують методику CLIL на практиці, що дозволяє підготувати не тільки фахівців у певних професійних галузях, а й фахівців, які володіють іноземними мовами. Не зважаючи на велику кількість переваг даної методики, у процесі її впровадження в освітній процес може виникнути низка проблем, наприклад, відсутність у викладачів іноземних мов достатнього багажу знань з тієї чи іншої дисципліни і, навпаки, недосконале володіння іноземними мовами викладачів дисциплін професійної та

практичної підготовки. Тому, для реалізації подібних програм в економічних ВНЗ необхідні висококваліфіковані викладачі, які здатні читати лекції і проводити практичні, семінарські та лабораторні заняття як мінімум на двох мовах.

Висновки. Поняття «інформаційна культура» – багатоаспектне та різнопланове. За одним із визначень — це інформаційна діяльність людини, що з одного боку спрямована на ефективний пошук та використання інформації, а з іншого боку – на її формування, збереження та перетворення. Особливе місце займає інформаційна культура в роботі майбутніх економістів, адже саме володіння інформацією (економічною в першу чергу) дає змогу якнайкраще вирішувати поставлені перед ними завдання.

Формування інформаційної культури майбутніх економістів потребує перегляду традиційних підходів до навчання іноземних мов та організації освітнього процесу таким чином, щоб засоби іноземних мов забезпечували майбутнім фахівцям надійну мовну платформу і стали стимулом для кар'єрного зростання. Безсумнівно, що в основі такої глобальної перебудови лежать інтеграційні процеси. Наразі вони можуть відбуватися на різних рівнях: від рівня окремих дисциплін до створення базового ядра загальнопрофесійної підготовки фахівців шляхом виділення головного в змісті кожної конкретної дисципліни.

Високу теоретичну і практичну значущість матимуть подальші психолого-педагогічні дослідження застосування інноваційного навчання для задоволення професійно-освітніх потреб студентів, розвитку їх професійної мобільності і творчого мислення. Слід розширити пошук шляхів методичної підтримки процесу навчання, використання варіативних навчальних програм, активних форм і методів навчання, особистісно-орієнтованого та диференційованого підходів до навчання.

Література:

1. Виноградов В. А. Создание информационной культуры для Европы. Доклад на VI конференции ЕКССИД, г. Кантербери, Великобритания / Виноградов В. А., Скворцов Л. В. // Теория и практика обществ.-научн. информатики. – 1991. – № 2. – С. 5-29.
2. Герасименко Е. И. Формирование профессиональной мобильности будущего экономиста средствами иностранного языка : автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.08 / Герасименко Е. И. – Оренбург, 2011. – 23 с.
3. Кравець В. О. Питання формування інформаційної культури [Електронний ресурс] / Кравець В. О., Кухаренко В. М. – Режим доступу: http://www.e-joe.ru/sod/00/4_00/ku.html.
4. Розвиток інформаційної культури педагогічних працівників професійно-технічних навчальних закладів / [Алексеева С. В., Гуменний О. Д., Паржницький В. В.]. – К., 2015. – 188 с.
5. Гурье Л. И. Подготовка преподавателей вуза к инновационной профессионально-педагогической деятельности / Л.И. Гурье, Л. Л. Маркина // Высшее образование в России. – 2009. – № 2. – С. 91-95.
6. Marsh D. Content and Language Integrated Learning: The European Dimension – Actions, Trends and Foresight Potential [Електронний ресурс] / Marsh D. – Режим доступу: <http://europa.eu.int/comm/education/languages/index.html>.